

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף מז

קבלן: 'ערב קבלן', דהיינו אדם שחתם ערבות על הלוואה, וקיבל על עצמו שהמלווה יכול לגבות ממנו את החוב אפילו אם יש ללווה כסף או נכסים. [אבל ערב רגיל אין המלווה יכול לפרוע ממנו לפני שהוא תובע את הלווה בבית דין, ורק אם אין ללווה מהיכן לשלם על הערב לשלם במקומו].

אמרי לה מעיד: יש אומרים ש'ערב קבלן' קבל מעיד ללווה שהקרקע שלו (כמו ערב רגיל), ויש אומרים שאינו מעיד, לפי שהוא נוגע בעדות, שנח לו שישארו ללווה שתי קרקעות, אחת זיבורית (= גרועה) ואחת בינונית, וכשיבוא המלווה הוא יגבה את הבינונית כדין (= בעל חוב גובה מבינונית), אבל אם תישאר ללווה רק קרקע זיבורית, המלווה יגבה קרקע בינונית מ'הערב קבלן', לפי שמותר לו לגבות ישר מהערב קבלן ולא לגבות כלל מהלווה. [אבל בערב רגיל אין המלווה יכול לגבות ממנו אם יש ללווה קרקע אפילו שהיא זיבורית].

*

אמר רבי יוחנן: אומן אין לו חזקה (= כמבואר במשנתנו), אבל לבנו של האומן יש חזקה אם הוא בעצמו אינו אומן. אריס אין לו חזקה (= כמבואר במשנתנו), אבל לבנו של האריס יש חזקה. לגזלן ולכן לבנו של הגזלן אין חזקה, אבל לבן בנו (= נכדו) של הגזלן יש חזקה. **הגמ' מבררת:**

היכי דמי: אם מדובר שהבנים הנ"ל טוענים 'אבינו הוריש לנו זאת', ולכן לבנו של הגזלן אין חזקה לפי שהוא בא מכח אביו שזה לא היה שלו אלא הוא גזל אותו, וא"כ זו 'חזקה שאין עמה טענה' שהרי לאביו אין חזקה וא"כ גם לבנו אין חזקה, א"כ מדוע לבנו של האומן ולבנו של האריס יש חזקה, והרי גם הם באים מכח אביהם, וכשם שלאביהם אין חזקה כך להם אין חזקה. ואם מדובר שהבנים טוענים למערער 'קנינו זאת ממך', א"כ גם לבנו של הגזלן צריך להיות חזקה.

הגמ' מבארת:

לא צריכא: באמת מדובר כאן שהם טוענים 'אבינו הוריש לנו זאת', ויש עדים שאומרים 'המערער הודה בפנינו שהוא מכרו לאביהם', ולכן לבניו של אומן ואריס יש חזקה, לפי שיתכן שהם אומרים את האמת שהמערער מכר זאת לאביהם, שהרי הוא הודה לאביהם שהוא מכרו לו, אבל לבנו של הגזלן אין חזקה למרות שהמערער הודה לאביו שמכרו לו, לפי שהוא הודה מתוך פחד, וכדברי רב כהנא (= יובאו מיד), אבל לבן בנו של הגזלן יש חזקה אם הוא טוען שאביו (= בנו של הגזלן) הוריש לו, שהרי אם אביו היה חי הוא היה יכול לטעון 'קניתי זאת ממך' והוא היה נאמן, ולכן אנחנו טוענים זאת לבנו היורש.

דאמר רב כהנא: אם הנגזל לא היה מודה לגזלן, היה הגזלן מוסר אותו ואת חמורו לפקיד של המלך, ורק מתוך פחד הוא הודה לו.

אמר רבא, פעמים שאפילו בן בנו של גזלן נמי אין לו חזקה: לפעמים גם לבן בנו של הגזלן אין חזקה, כגון שהוא טוען שהוא ירש זאת מאבי אביו הגזלן, ואין לו חזקה לפי שגם לאבי אביו אין חזקה כיון שהוא גזלן. [הרשב"ם גורס: **אמר רבא, פעמים שאפילו בן גזלן יש לו חזקה:** לפעמים שגם לבנו של הגזלן יש חזקה, וכגון שהוא טוען 'ירשתי זאת מאבא של אבא שלי', וכיון שסבא שלו לא היה גזלן לכן יש לו 'מיגו' דהיינו שמתוך שהיה יכול לטעון 'קניתי ממך' לכן כשהוא טוען 'ירשתי מאבא של אבא שלי' הוא נאמן].

שאלה: היכי דמי גזלן? מיהו 'גזלן' שאמרנו שאין לו חזקה?

תשובה: **אמר רבי יוחנן:** כגון שהוחזק בשדה הזאת בגזלנות, ובית דין החזירוהו לבעלים, ואח"כ החזיק בה שלוש שנים, שוב אין לו חזקה בשדה הזאת לעולם, כיון שהחזיק בה כבר פעם אחת בגזלנות. **ורב חסדא אמר:** כגון אנשי 'בית פלוני' (= אנשים רשעים שרב חסדא הכיר) שהם הורגים נפשות על עסקי ממון, ואין להם חזקה בשום קרקע בעולם, לפי שכל אדם מפחד למחות בהם.

*

תנו רבנן אומן אין לו חזקה וכו': אם האומן עזב את עבודתו, יש לו חזקה על חפץ שהוא מחזיק שהוא שלו, למרות שהחפץ הזה עשוי לבוא אליו לתיקון. וכן אריס העובד בשדה ומקבל אחוזים מהפירות, אם הוא אכל את הפירות שלוש שנים והוא טוען שהשדה נמכרה לו, אין לו חזקה. אבל כשעזב את עבודתו ואכל שלוש שנים יש לו חזקה.

בן שחלק: אמנם לבן אין חזקה בנכסי אביו וכן לאב אין חזקה בנכסי בנו, אבל אם הבן עזב את אביו ואינו סמוך יותר על שולחנו כגון שהוא התחתן, הרי הוא כשאר כל אדם. ולכן אם הוא החזיק בנכסי אביו בטענה שאביו מכר לו אותם, יש לו חזקה. וכן למרות שלאשה אין חזקה בנכסי בעלה, אם היא נתגרשה ואכלה שלוש שנים והיא טוענת שבעלה מכר לה את השדה, יש לה חזקה.

קושיא: בשלמא בן שחלק איצטריך, סלקא דעתך אמינא אחולי אחיל גביה, קמ"ל דלא. אלא אשה שנתגרשה פשיטא: אמנם מובן מדוע הברייתא הוצרכה לכתוב שלבן שעזב את אביו יש חזקה בנכסי אביו, כי היה מקום לומר שהאבא מחל לו על אכילת הפירות שלוש שנים ואם כן איז לו חזקה, קמ"ל. אבל קשה מדוע הוצרכה לכתוב שלאשה יש חזקה בנכסי בעלה אחרי שהתגרשה והרי זה פשיטא?

תירוץ: לא צריכא במגורשת ואינה מגורשת. וכדרכי זירא, דאמר ר' זירא אמר ר' ירמיה בר אבא אמר שמואל כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותיה: מדובר באשה שהיא 'מגורשת ואינה מגורשת'. דהיינו הדין הוא שארבע אמות של אדם קונות לו. הבעל והאשה עמדו במרחק שמונה אמות זה מזה, והוא זרק לה גט שנפל באמצע, ספק קרוב לו ספק קרוב לה, ולכן היא ספק מגורשת. אשה כזו בעלה חייב במזונותיה.

האשה הזו החזיקה בקרקע של בעלה ואכלה את פירותיה שלוש שנים, והיא טוענת שבעלה מכר לה את הקרקע. היה מקום לומר שבעלה השאיר לה את הקרקע למזונותיה ואם כן אין לה חזקה, קמ"ל שהוא כבר התחיל לגרש אותה והוא שונא אותה, והוא לא יתן לה מזונות אלא אם כן בית דין יכריחו אותו.

*

אמר רב נחמן אמר לי הונא כולן שהביאו ראייה ראייתן ראייה ומעמידין שדה בידן, גזלן שהביא ראייה אין ראייתו ראייה ואין מעמידין שדה בידו: כל האמורים לעיל כגון אומן או אריס שאין להם חזקה, אם הם הביאו שטר מכירה או עדי מכירה, החפץ או השדה נשארים בידם. אבל אדם 'גזלן' אם הוא הביא עדי מכירה או עדים שבעל השדה הודה שהקרקע שייכת לו, אין ראייתו ראייה ומוציאים את השדה ממנו. משום שבעל השדה מפחד ממנו שהוא ימסור אותו ואת רכושו לשלטונות, ולכן הוא מודה לו או שהוא כאילו 'מוכר' לו את השדה.

[הרשב"ם מציין שאמנם אם הגזלן יביא עדים שראו את הכסף עובר מהגזלן למוכר, הרי זו ראייה].

קושיא: מאי קמ"ל? תנינא לקח מסיקריקון וחזר ולקח מבעל הבית מקחו בטל: מה החידוש בדברי רב הונא? והרי זו משנה מפורשת במסכת גיטין.

יהודי שקנה קרקע מסיקריקון (= גוי רוצח, שנותן לו הישראל קרקע בתמורה שלא יהרוג אותו), ואח"כ חזר הקונה וקנה את הקרקע מבעל הבית (= בעל הקרקע שנתן את הקרקע לסיקריקון כדי שלא יהרגנו), מקחו בטל. לפי שאנו אומרים שבעל הקרקע הסכים למכירה רק בגלל שהוא מעדיף לתבוע את היהודי לאחר מכן ולהוציא ממנו את הקרקע ולא לתבוע את הסיקריקון.

[הרחבת הביאור: הרומאים גזרו שלש גזירות בשלושה תקופות במהלך המלחמה: 1. כל רומאי שרואה יהודי ולא הורג אותו יהרגו אותו בעצמו, 2. כל רומאי שיהרוג יהודי יקבל 4 זוזים. 3. כל רומאי שיהרוג יהודי, יהרגו אותו בעצמו.]

בתקופת הגזרה הראשונה והשנייה כיון שהרומאים היו הורגים את היהודים, הרי שיהודי שרצה להציל את נפשו היה גומר בדעתו להקנות את הקרקע לסיקריקון, ולכן מי שקנה מהסיקריקון מקחו קיים. אבל בתקופת הגזרה האחרונה שהם לא היו הורגים את היהודים, הרי שהיהודי לא היה באמת מקנה לסיקריקון את הקרקע, אלא היה אומר בליבו שהסיקריקון יקח כעת את הקרקע ולמחר הוא יתבע אותו בבית משפט ויקח את הקרקע בחזרה. ומתקופה זו והלאה היה 'דין סיקריקון' שהקונה ממנו מקחו בטל.]

לעניננו, אם הראייה שמביא הקונה מגזלן אינה נחשבת לראייה, כל שכן שראייה שמביא הגזלן עצמו איננה ראייה!

תירוץ: לאפוקי מדרב דאמר רב לא שנו אלא דאמר ליה לך חזק וקני אבל בשטר קנה, קמ"ל כדשמואל דאמר אף בשטר נמי לא קנה עד שיכתוב אחריות נכסים: רב אמר על הדין של סיקריקון הנ"ל, שכל זה דוקא במקרה שכאשר הקונה בא לבעלים וביקש לקנות ממנו את הקרקע שגזל ממנו הסיקריקון, אמר לו הבעלים 'לך תעשה חזקה בקרקע ותקנה אותה' (חזקה = כגון נעל גדר ופרץ). שמכיון שהוא רק אמר לו דיבור בעלמא, מסתבר שכוונתו רק להעביר את הקרקע לידי היהודי, בכדי לתבוע אותה לאחר מכן בדין. אבל אם הבעלים כתב לו שטר על המכירה, קנה הקונה ולא יוכל הבעלים לתבוע אותו אחר כך, כי בודאי הוא מכר לו אותה בלב שלם.

אבל שמואל חולק על רב וסובר שגם אם הבעלים כתב לו שטר, לא קנה הקונה. כי הבעלים עשה זאת רק מתוך פחד מהסיקריקון (שלא יהיה מרוצה מכך שהיהודי הנגזל מערער על הקרקע שהוא גזל ממנו ומכרה לאחרים). אלא אם כן הבעלים כתב לו 'אחריות' בשטר שאם יגבו ממנו את הקרקע הוא יחזור לבעלים ויקבל את הכסף, שאת זה הוא לא היה חייב לכתוב לו אלא אם כן הוא באמת מכר לו בלב שלם.

[נמצא שנחלקו רב ושמואל בטעם הדבר מדוע הקונה מסיקריקון וחדר וקנה מהבעלים לא קנה. האם בגלל שהבעלים מפחד מהסיקריקון, או בגלל שהוא מעדיף לתבוע את הקונה. מהרש"א בניטין].

לסיכום, החידוש בדברי רב נחמן בשם רב הונא, שאפילו אם הגזלן מביא שטר מכירה אין זו ראייה (אלא אם כן יש בו אחריות נכסים).

ורב ביבי מסיים בה משמיה דרב נחמן קרקע אין לו אבל מעות יש לו: רב ביבי היה אומר את דברי רב נחמן בשם רב הונא הנ"ל, ומוסיף שרב נחמן עצמו סובר שגזלן שהביא ראייה שקנה את הקרקע, אמנם הקרקע אינה נשאת אצלו אבל הכסף ששילם חוזר אליו. ורב ביבי מבאר -

בד"א שאמרו עדים 'כפנינו מנה לו', אבל אמרו עדים 'כפנינו הודה לו' לא. כדרב כהנא דאמר אי לאו דאודי ליה הוה ממטי ליה לדידיה ולחמריה לשחזור: והיינו במקרה שהגזלן מביא עדים האומרים 'הגזלן נתן למוכר את הכסף בפנינו' שאז הכסף חוזר אל הגזלן. אבל אם הם מעידים 'המוכר הודה לגזלן שהוא קיבל ממנו את הכסף על השדה בפנינו' הכסף לא חוזר לגזלן. והטעם על פי דברי רב כהנא, שאם הנגזל לא היה מודה לגזלן שהוא קיבל את הכסף ממנו (כביכול), הגזלן היה מוסר אותו ואת חמורו לשלטונות. וכלומר שהוא עשה זאת מפחד מהגזלן והוא באמת לא קיבל ממנו כסף.

לסיכום, לדעת רב נחמן גם אם הגזלן באמת שילם כסף על השדה, אין כאן מכירה בלב שלם. ולכן השדה נשאת אצל הנגזל, אמנם הכסף חוזר לגזלן.

אבל רב הונא חולק על רב נחמן וסובר שאדם שהכריחו אותו למכור את שדהו, והוא מכר אותה וקיבל את הכסף, המכירה התבצעה. ולכן בכזה מקרה היתה השדה נשאת אצל הגזלן. (ודברי רב הונא יובאו לקמן).